

A közösségi részvételi alapú működés elemei a Szigetvári Városi Könyvtárban

Közösségi részvételi alapú működés?

Egyre gyakrabban halljuk a könyvtárak vonatkozásában is a társadalmiasítás, azaz a közösségi részvételi alapú működés fogalmakat. A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 kiemelt projekt, amely a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár konzorciuma együttműködésében valósul meg – módszertani útmutatója¹ definiálja a fogalmat. E szerint „egy intézmény közösségi alapon működik, ha: az intézmény a helyi igényekre reagálva, azokhoz alkalmazkodva, illetve azokat organikus módon, a társadalmi közeggel együttműködve alakítva kínálja szolgáltatásait; helyi erőforrásokra épít, vagyis a helyben meglévő humán- és egyéb erőforrások hasznosításával folytatja tevékenységeit, biztosítja saját működési feltételeit; az intézmény által kínált szolgáltatások célcsoportja (vagy más helyi csoport) egyben az intézmény fenntartásában és a tevékenységek megvalósításában is részt vesz, így nem pusztán használója, hanem aktív megvalósítója, kontrollálója és alakítója is az intézmény működésének és tevékenységeinek (közösségi és állampolgári részvétel)”².

A 10 500 lakosú kisváros egyetlen nyilvános könyvtára – amely 1966-ban a szocreál stílusban átalakított egykori zsinagóga épületében kapott helyet – évtizedek óta törekszik arra, hogy így működjön. A szigetváriaknak eddig is lehetőségük volt befolyásolni a könyvtár tevékenységét. Új szolgáltatásaink bevezetése előtt igényfelmérést végzünk, a meglévőkkel kapcsolatban pedig számítunk olvasóink véleményére. Számos városi intézménnyel és közösséggel van élő kapcsolatunk, legyenek azok óvodák, iskolák, kulturális és más célú egyesületek, vallási közösségek, fogyatékkal élők, művészek.

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt által kiadott módszertani kiadvány tükrében ugyan bőven van még teendőnk, hogy a könyvtár a társadalmiasítás területén is hatékonyabbá váljon, viszont a fenti fogalom meghatározást értelmezve már

van egy biztos alapunk, amelyre bátran építhetünk, s ez nem más, mint a Szigetvári Várbaráti Körrel való több évtizedes kapcsolat. Városunk legrégebbi civil szervezete és a könyvtár ugyanis szinte szimbiózisban él egymással.

A civil szervezet és a könyvtár egymásra talál

A Szigetvári Várbaráti Kör 1959-ben jött létre Molnár Imre gimnáziumi tanár vezetésével. Fő célkitűzései között Zrínyi Miklós és hős bajtársai emlékének ápolása, Szigetvár és a Zrínyiek történelmi szerepének ismertetése és Szigetvár műemlékeinek védelme szerepelt. 1966-ban meghatározó volt az egyesület tevékenysége a Szigetvár hősi védelmének 400. évfordulójára rendezett ünnepség előkészítésében és lebonyolításában, továbbá a jubileumi kiadványok összeállításában is nagy segítséget nyújtott, saját kiadványokat is megjelentetett. A Kör összegyűjtötte a Szigeti veszedelem eddig megjelent kiadásait, azok címlapfotóit, valamint a város lakossága körében végzett gyűjtőmunkájának köszönhetően jelentős mennyiségű írott és tárgyi anyag gyűlt össze.³

Az egyesület az új épület átadásától kezdve jelen volt a könyvtár életében, hiszen már a jubileumi ünnepségsorozat részét képező *Kard és Toll* címmel megrendezett kiállítás anyagának egy részét is a Várbaráti Kör gyűjteményének dokumentumai alkották. A két Zrínyi Miklósnak emléket állító tárlat jelentőségét egyébként kiválóan mutatja, hogy azt nem más, mint Klaniczay Tibor akadémikus nyitotta meg.

A helyismereti és a hozzá kapcsolódó ismeretterjesztő tevékenység hasonló lendülettel folytatódott az 1970-es években, amikor a konferenciák szervezésébe bekapcsolódott a TTT Baranya Megyei Titkársága is, amely garantálta a rendezvények anyagi biztonságát. Ettől kezdve hosszú éveken keresztül országos hírű történészek tartottak rangos előadásokat a Városi Könyvtárban a „szigetvári konferenciák” keretében, amelyek nagy népszerűségnek örvendtek az oktatók, hallgatók és a lakosság körében egyaránt.⁴ A Várbaráti Kör és a könyvtár számos alkalommal együttműködött, főleg helytörténeti vonatkozású és irodalmi rendezvények lebonyolítása során.

Molnár Imre egyesületi elnök az ország több jelentős antikváriumával levelezésben állt, így számos, a maga nemében egyedülálló nyomtatvánnyal, térképpel és egyéb tárgyi ritkasággal sikerült gyarapítani az egyesület értékes dokumentumgyűjteményét. Az egyre növekvő számú dokumentum egy része az Idegenforgalmi Kirendeltség Zrínyi téri irodáiban, más része a várban került tárolásra, egyre nagyobb fejfájást okozva a Kör vezetőségének, hogy mit kezdjenek a folyamatosan gyarapodó, fontosabbnál fontosabb anyagokkal.

Az 1970-es évek második felétől kapcsolódott be fiatal könyvtárosként az egyesület munkájába Ravazdi László, aki 1980-tól az intézmény igazgatója lett. Nagy hangsúlyt fektetett a helyismereti dokumentumok gyűjtésére, ám munkájában nehézséget okozott, hogy egyrészt nem volt lehetőség önálló helyismereti könyvtáros alkalmazására, másrészt nem volt megfelelő személy a kollégák között, aki szívesen és hozzáértéssel foglalkozott volna helyismerettel.⁵ Ám szükségben találékony az ember, így olyan ötlete támadt, amellyel a gyarapítási lemaradást is, és a megfelelő szakember beállítását is megoldotta. Felvetette, hogy a Várbaráti Kör egyre gyarapodó, ám állandó elhelyezési gondokkal küszködő helytörténeti gyűjteménye a könyvtárban nyerjen elhelyezést. 1982 márciusában a Várbaráti Kör vezetősége és a Városi Könyvtár letéti szerződést kötött, melynek ér-

telmében a Kör tulajdonában lévő könyveket és okiratokat a könyvtár mint letéteményes díjmentesen őrzi és kezeli a továbbiakban. Az átvett anyagot a könyvtár egy erre a célra kialakított, elkülönített és jól zárható helyiségben tárolta, s a helyiség egyben kutatóteremként is szolgált. A szerződésben azt is meghatározták, hogy „a kutatótermet letéteményes főként kutatási feladatokat végző (disszertációk, szakdolgozatok, tanulmányok, pályaművek, jelentések íróinak), illetőleg alkotó művészek, népművelők, publicisztikával foglalkozók számára nyithatja meg adatgyűjtés céljából”.⁶ A közel 500 kötetből és sok száz egyéb dokumentumból álló gyűjteményt a Kör a továbbiakban is gyarapíthatta. A Kör elnöke, Molnár Imre, akinek munkásságát díszpolgári cím odaítélésével ismerte el a város, a könyvtárban segítette a kutatókat, érdeklődőket.

A megállapodással mindkét fél jól járt: a könyvtár páratlan helytörténeti anyag birtokába jutott, a Körnek pedig megoldódtak a raktározási és állományvédelmi gondjai. A legjobban persze a kutatók örülhettek, hiszen a könyvtár nyitvatartási idejében búvárkodhattak a helytörténeti érdekességekben. A Várbaráti Kör pedig a városközpontban lévő könyvtár épületében állandó székhelyre, valódi főhadiszállásra lett.

Túl az együttműködésen

Ettől kezdve már nem csupán együttműködésről, hanem együttélésről, szimbiózisról beszélhetünk a két szervezet vonatkozásában. A Kör kapcsolatai egyben a könyvtár kapcsolatait is gyarapították. 1983 tavaszán együttműködési szerződést kötöttek a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiával, a Szigetvárhoz és a Zrínyiekhez kapcsolódó történelmi hagyományok kölcsönös ápolására. Azóta az elsőéves leendő honvédtisztek minden esztendőben ellátogatnak Szigetvárra, ahol a könyvtár és a Várbaráti Kör szakemberei beszélnek nekik a várról, annak hősiek védelméről. Ettől az időtől fogva az egyesület a legtöbb rendezvényét a könyvtárban tartotta, s tartja azóta is. E vetélkedők, ismeretterjesztő előadások, író-olvasó találkozók, kiállítások, konferenciák kiegészítik az intézmény működését, jelentős anyagi terheket levéve a könyvtárról.

1984-től rendezte meg az egyesület először a költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésnapjához kapcsolódva *Fegyvert s vitézt éneklek...* címmel szavalóversenyét Szigetvár és a térség általános iskolás tanulói számára, mely azóta is állandó rendezvénye a könyvtárnak és a Várbaráti Körnek. Ettől az évtől kezdve Ravazdi László lett a Várbaráti Kör vezetője.

A könyvtár rendszerváltást követő első szakmai beszámolója, melyben természetesen a Várbaráti Kör is szerepelt, az intézmény fő törekvéseit a következőkben foglalta össze: „a könyvtár váljon a város valódi szellemi műhelyévé. A műhely szerep abban nyilvánul meg, hogy biztosítja a lakosság számára a megfelelő könyvtári ellátást, sajátos szolgáltatásaival elősegíti a lakosság jobb kulturálódási, önművelődési lehetőségeit, bázisa a helyismereti, helytörténeti kutatómunkának, felvállalja az információs szerepkört, valamint közösségi térként, fórumként is funkcionál.”⁷

Az intézményfenntartó önkormányzat 1992-ben készített kulturális koncepciójában is együtt szerepelt a két szervezet, megemlítve, hogy „az ágazatra jelenleg a szűkös feltételek jellemzőek. Az intézmények működéséhez szükséges anyagi eszközök évről-évre nem, vagy alig változnak és az már lassan a szinten tartáshoz sem elegendő.” Kiemelte a koncepció, hogy rendszeresek az évente megrendezett országos történelem- és iroda-

lomtörténeti tanácskozások, irodalmi vetélkedők, valamint azt, hogy a könyvtár felvállalta és felvállalja a Zrínyi-kultusz ápolását, s fő fellegvára a Várbaráti Körnek. Utóbbit úgy méltatta, hogy komoly szellemi értékek őrzője és megteremtője, mely kiadványaival, rendezvényeivel, kutató- és ismeretterjesztő munkájával megyei, sőt országos tekintélyt szerzett.⁸

A kilencvenes évekre a korábbi esztendőkhöz képest pénzühiány volt jellemző, több program szegényesebb lett, vagy meg is szűnt, így például az évtized második felében a TIT-történeteszkonferenciák. Azonban új konferenciák sora vette kezdetét: nagy örömmel vállalta a könyvtár és a Várbaráti Kör az Országos Zrínyi-konferenciák megrendezését, melyek az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság szervezésében valósultak meg. Kovács Sándor Iván vezetésével Zrínyi-kutatók egész sora jött az 1990-es években Szigetvárra. A konferenciák előadásai a Somogy és az Irodalomismeret című folyóiratokban jelentek meg.

Továbbra is minden évben megrendezésre kerültek a Zrínyi-szavalóversenyek és a Műemléki Világnap rendezvényei a különböző ifjúsági pályázatokkal, helytörténeti vetélkedőkkel együtt. Egy-egy évfordulóhoz kapcsolódva tudományos emléküléseket, konferenciákat rendeztek, így az oszmán uralom alóli felszabadulás 300. évfordulójára vagy Dorffmaister István halálának 200. évfordulójára.

Az egyesület 1996-os új alapszabálya rögzítette, hogy annak megszűnése esetén a könyvtár és az archívum anyaga beolvad a Városi Könyvtár állományába.⁹ Szerencsére a megszűnés lehetősége nem merült fel, olyannyira nem, hogy a szervezet 1999-ben közhasznú lett, s ez által még inkább segíteni tudta a lokálpatriotizmus ügyét és különböző civil szervezetek számára kiírt pályázatok elnyerésével végső soron a könyvtár működését. Az első projektor és laptop a Várbaráti Kör által került a könyvtárba, de a rendezvények reprezentációs kiadásainak, a vetélkedők könyvjutalmainak, az előadók díjazásának költségeit is az egyesület viselte, azonban ez nem terhet jelentett, hanem az alapszabály szerinti célok megvalósítását.

Molnár Imre és Ravaždi László Laczkó András iróval a könyvtárban. (Fotó: Petőh Sándor)

Az együttműködés területei az utóbbi években

Ez a közös munka folytatódott az ezredfordulót követően is, megőrizve a hagyományokat, de új elemekkel is gyarapítva a régieket. Az egyesület 340 fős tagsága és a könyvtár 800 fős felnőtt létszáma között erős átfedés van, akik ötleteikkel, javaslataikkal befolyásolni tudják és befolyásolják is az itt folyó munkát akár a gyarapítást, akár a rendezvényeket illetően. A legemlékezetesebb rendezvények jó részét a Kör tagjai javasolták, sőt, ők maguk szervezték meg. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai lehetővé teszik, hogy a társadalmi részvétel lehető legmagasabb szintjét valósítsuk meg.

Az intézmény könyvtárhasználati órái mellett nagy gondot fordít az ifjúság lokálpatrióta nevelésére is, a Várbaráti Körrel közösen van jelen az oktatási intézményekben is rendhagyó történelemórákon, szakköri foglalkozásokon. A könyvtárban a Várbaráti Kör iskolások számára helytörténeti szakkört tart. Közösen szervezik minden évben a történelmi vetélkedőket Szigetvár és térsége iskolásai számára, melyek nagy érdeklődés mellett zajlanak. Ilyen például a *Zrínyi túra* vagy a *Zrínyiek nyomában* történelmi vetélkedő, mely utóbbit a *Közösségek Hetében*, májusban rendezzük meg és felnőtt csapatok is részt vesznek. A rendezvények lebonyolításában a Kör önkénteseinek munkája felbecsülhetetlen értékű.

Rendszeresen szervezünk ismeretterjesztő előadásokat, konferenciákat elsősorban helyismereti, helytörténeti témákban. Az egyesületi életet kiállítások, pódiumműsorok, zenei rendezvények is színesítik, melyek a könyvtári rendezvények számát, színvonalát gyarapítják. A könyvtárban lehet jelentkezni a Várbaráti Kör által szervezett színházlátogatásokra és kirándulásokra, melyek kapcsán minden évben újabb és újabb beiratkozókat szerzünk a könyvtár számára is.

Rendszeresen fogadjuk a minden évben Szigetvárra látogató Nemzeti Közszolgálati Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának hallgatóit, a Hadtörténelem Tanszék oktatóival pedig évi rendszerességgel konferenciát szervezünk. Gyűjteményeinkkel, kapcsolatrendszerünkkel segítjük a Zrínyiek és városunk múltját kutató történészek munkáját, a különböző publikációk megjelenését, és megismertetését a szigetváriakkal. A Várbaráti Kör könyvtárának és archívumának használata az egyesület és az önkormányzat által kötött közművelődési megállapodásnak is sarkalatos pontja.

Az ismeretterjesztést és a helyi identitás erősítését szolgálja a Várbaráti Kör saját kiadványainak megjelentetése, melyek megszületéséhez sokszor a könyvtár nyújt segítséget mind gyűjteménye, mind közösségi, mind technikai feltételek biztosítása terén. A Kör eddig több, mint 60 kiadványt jelentetett meg, melyek között a szigeti várkapitányok levelezései, az 1566-os ostrom forrásai éppúgy megtalálhatók, mint helytörténeti tanulmányok, visszaemlékezések vagy helyi írók, költők művei, és alapító elnökünk, Molnár Imre tanulmányai. 2006-ban jelent meg a Kör legnagyobb szabású munkája, a Szigetvár története című tanulmánykötet, mely évtizedes előkészítő és szervező munka és az önkormányzat hathatós támogatásának eredménye. A kötetben 18 szerző több, mint 500 oldalon keresztül mutatja be a város településföldrajzát, politika-, társadalom- és gazdaságtörténetét, a művészetekben betöltött szerepét. A kötet Ravazdi László igazgató/elnök tevékenysége nélkül nem tudott volna elkészülni. A könyvtár és a Kör a térség múltjának kutatóit is összefogja, ösztönzi, támogatja kötetek megjelenését. Az utóbbi években jelent meg Kolics Pál *Lámpások* című, négykötetes munkája, amely 180 szigetvári és környékbeli pedagógus életútját mutatja be, *Elfelejtett iskolák* című kétkötetes munkája

pedig a ma már nem létező helyi és környékbeli tanintézményeknek állít emléket. Sarlós Endre grafikusművész képregényei különböző történelmi korokba repítik a kíváncsi olvasót, Vas István ismeretterjesztő munkái, Salamon Ferenc regényei is a városhoz, annak hősi múltjához kapcsolódnak. E kötetek bemutatói mind a könyvtárban kerülnek megrendezésre, folyamatos programot biztosítva az érdeklődőknek.

A két szervezet folyamatosan együttműködik, segíti egymást a különböző projektek, pályázatok megvalósításában. Így a Várbaráti Kör és a csáktornyai Muraköz Múzeum által közösen megvalósított, *A Zrínyiek útján* című projekt keretében létrehozott *Jászárm tike!* Bosnyák Helytörténeti Kiállítás megszületésében is jelentős szerepe volt a Városi Könyvtárnak. A kiállítás a Helyi Értéktár mellett a Baranyai Értéktár részévé is vált. A Szigetvári Helyi Értéktár tevékenységében is oroszánrészt vállal a könyvtár és a civil szervezet.

Cselekvő közösségek – Mintaprojekt

Folyamatosan keressük a lehetőséget, hogy a könyvtár és a Várbaráti Kör közös akciókban, projekteken vehessen részt. Ezért volt kiváló lehetőség 2018-ban Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás kiemelt projekt keretében a *Zrínyiek nyomában* című interaktív térségi vetélkedősorozat mintaprojekt létrehozása, melyet a Várbaráti Kör valósított meg a kulturális területen működő szervezetek összefogásával. Már a „Mintaprojektek megvalósítása” című felhívás megjelenésekor éreztük, hogy ez nekünk szól, tovább tudjuk fejleszteni, ki tudjuk bővíteni az együttműködést, a mintaprojekt segíteni fogja a könyvtár közösségi részvételi működésre irányuló tevékenységének erősítését is. A projekt megvalósításának gerincét a könyvtár és a Várbaráti Kör jelentette, ehhez csatlakozott a Zrínyi Miklós Közérdeklő Muzeális Gyűjtemény a hagyományörzőivel, a Viga-dó Kulturális Központ és az azt működtető Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület, a résztvevő oktatási intézmények, a könyvtári szolgáltató helyek, további egyesületek,

Indul a Zrínyi túra 2018-ban. (Fotó: Kolics Imre)

cégek, művészek, történészek, önkéntesek, csaknem 25 szervezet és még több magán-személy. A 31 csapat és 133 versenyző részvételével megvalósított vetélkedősorozat központi része a könyvtárban zajlott: az ismeretterjesztő előadások egy része, a felkészülést segítő szakirodalom és a segítség itt volt megtalálható, ahogy a Zrínyi túra egyik állomása, a vetélkedősorozat alkotásaiból készült kiállítás helyszíne, és az eredményhirdetés is. A több hónapos felkészülési idő alatt a résztvevők gyakran látogatták a könyvtárat, többen be is iratkoztak, a Várbaráti Körbe is többen kérték felvételüket a felnőttek közül. A Kör honismereti szakköre is új tagokkal bővült, akik segítséget nyújtottak az augusztusban Szigetváron megrendezett Ifjúsági Honismereti Akadémia megszervezésében is. A partnerek közül többen éppen a projekt hatására kerültek egymással kapcsolatba vagy együttműködésük szorosabbá vált.

A résztvevőkben is pozitív változásokat indított el a projekt, erősödött a helyi és térségi identitástudatuk, a tanulók kaptak egyfajta mintát a hasznos és tartalmas szabadidő eltöltési lehetőségekről, a felnőttek közösségei is erősödtek a közös élmények hatására. A vetélkedősorozat résztvevői rendszeresen keresik a kapcsolatot a mintaprojektben szereplő kulturális intézményekkel, civil szervezetekkel.¹⁰

Végszó?

Semmi esetre sem. A könyvtár és a Kör az idei esztendőben is együtt tervezi a jövőt. Jelenleg a Zrínyi szavalóverseny, a Zrínyi túra és a Holokauszt 75. évfordulójára rendezendő konferencia és kiállítás szervezése folyik két olyan szervezet együttműködésében, melyet összeköt Szigetvár város múltjának ápolása, helytörténeti gyűjteményeinek gondozása, a közösségek számára tervezett programok megvalósítása és a kisvárosi létből fakadó állandó kooperációs kötelezettség. Bízom benne, hogy még nagyon sokáig.

Jegyzetek

1. A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Cselekvő közösségek - aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001. Szerk. Arapovics Mária [et al.], Bp., Szabadtéri Néprajzi Múzeum [etc.], 2019. <https://cselekvokozossegek.hu/tudastar/intezmenyek-tarsadalmiasitasa/> (2019. 05. 29.)
2. Közösségfejlesztés módszertani útmutató. Cselekvő közösségek - aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-0000. Szerk. Arapovics Mária és Vercseg Iona, Bp., Szabadtéri Néprajzi Múzeum [etc.], 2017. 107 p.
3. A Szigetvári Várbaráti Kör körlevele megalakulásának 10. évfordulója alkalmából. VBK Arch. 387/1.
4. Beszámoló a Szigetvári Várbaráti Kör 25 éves tevékenységéről. VBK Arch.
5. A helytörténeti gyűjtemények kialakulása és kezelése a Városi Könyvtárban. VK/Irattár.
6. Letéti szerződés. VBK Arch. 475.
7. Beszámoló a Szigetvári Városi Könyvtár munkájáról. Szigetvár, 1991. VK/HTGY.
8. Szigetvár város közművelődési koncepciója 1997-ig. VK/HTGY.
9. A Szigetvári Várbaráti Kör alapszabálya. VBK Arch. 252/18.
10. A mintaprojekt kisfilmjei az alábbi linken tekinthetők meg: <https://cselekvokozossegek.hu/mintaprojekt-kisfilmjeink/> (2019. 05. 29.)